

Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen
Stortinget
Karl Johans gate
Oslo

Oslo, 23.09.02, SL

ST. MELD. NR. 35 (2001-2002) – KVALITETSREFORMEN. OM REKRUTTERING TIL UNDERVISNINGS- OG FORSKERSTILLINGER I UNIVERSITETS- OG HØYSKOLESEKTOREN

Det vises til St.meld. nr.35 om rekruttering til undervisnings- og forskerstillinger i universitets- og høyskolesektoren.

Rekruttering til undervisnings- og forskerstillinger er etter Forskerforbundets mening den største utfordringen universitets- og høyskolesektoren står overfor de kommende årene. Forskerforbundet er kritisk til den foreliggende stortingsmeldingen. Meldingen er gjennomgående lite konkret og tyder på at regjeringen ikke tar rekrutteringsproblemen som sektoren står overfor, på alvor. Den peker riktignok på sentrale problemstillinger og kommer med anbefalinger overfor institusjonene om mulige virkemidler, men den inneholder få forslag om konkrete rekrutteringstiltak departementet vil iverksette. Den drøfter også i liten grad hvilke konsekvenser manglende rekruttering på sikt kan føre til.

Etter Forskerforbundets mening har departementet helt urealistiske forventninger til hvilke tiltak institusjonene kan iverksette uten tilførsel av ekstra ressurser. Institusjonene søker i dag å utnytte ressursene på mest mulig måte og legger ned et stort arbeid i å bedre kvaliteten på undervisningen og forskningen. Reformen og økte produktivitetskrav har aktualisert dette ytterligere. Det er derfor innenfor dagens ressursrammer svært få muligheter til ytterligere besparelser og ressursutnyttelse, jfr. NIFUs arbeidstidsundersøkelser i sektoren (NIFU skriftserie nr. 16/2001).

Departementet har ikke fulgt opp NIFUs beregninger over behov for nye stipendiatstillinger, men har i stedet gjort sine egne vurderinger. Disse er dels basert på antagelsen om at kvalitetsreformen vil medføre større effektivitet og bedre gjennomstrømning, noe som vil føre til færre studenter og behov for færre ansatte. Forskerforbundet er ikke enig i departementets vurderinger, og viser også til Universitets- og høyskolerådets beregninger. Først etter en fem års tid vil reformen kunne føre til færre studenter. I de første årene vil det kreves flere årsverk, ikke færre, for å gjennomføre reformen.

Departementets beregninger over behovet for rekrutteringsstillinger er videre basert på at den varslede vekst i forskningsinnsatsen for å nå OECD-snittet, primært bør gå til styrking av forskningsvilkårene og i mindre grad til faste vitenskapelige stillinger. Det er positivt at forskningsvilkårene foreslås bedret, men forbundet vil sterkt advare mot at behovet for nye

vitenskapelige stillinger undervurderes og at antall faste vitenskapelige stillinger i sektoren reduseres. For at Norge skal nå gjennomsnittlig OECD-nivå, må forskningsinnsatsen økes, ikke reduseres, noe som ikke kan skje uten flere vitenskapelig ansatte. Signaler om en reduksjon i antall faste stillinger vil også ha negativ innvirkning på søkningen til rekrutteringsstillinger.

Forskerforbundet støtter NIFUs anslag for doktorander som forbundet finner er et nøkternt estimat. Imidlertid innser forbundet at det kan være vanskelig å rekruttere og gi tilfredsstillende veiledning til så mange stipendiatstillinger som NIFU anslår og som det faktisk er behov for. Særlig vil de første årene med studiereformer kreve så stor innsats at det vil være vanskelig å få til en betydelig økning i det samlede stipendiattallet og gi et godt tilbud til disse. Vi minner om at økt veiledning av doktorander vil komme som et tillegg til mer undervisningsintensive opplegg for øvrig samt en generell omstilling av institusjonene. Av denne grunn støtter forbundet departementets forslag om videreføring og utvidelse av opptrappingsplanen for nye stipendiatstillinger, men foreslår at økningen de tre siste årene, 2005-2007, blir på 400 stillinger årlig, dvs en årlig økning på 50 stillinger i forhold til departementets forslag. Stipendiatstillingene må fullfinansieres, og dette må inkludere ressurser til veiledning.

Forbundet etterlyser også tiltak for å gjøre stillinger innen universiteter og høyskoler så lønnsmessig attraktive at søkningen både til de nye stipendiatstillingene og til andre ledige stillinger på høyere nivåer blir tilfredsstillende. Dette drøftes i svært liten grad i meldingen og igjen overlater departementet oppgavene til institusjonene uten å gi dem økonomisk handlingsrom for å løse dem.

Forskerforbundet foreslår følgende tiltak for å gjøre undervisnings- og forskerstillinger attraktive og slik bidra til rekruttering av de beste kandidatene til sektoren.

- Forskerforbundet foreslår at det årlig i de neste fem årene bevilges 800 mill kr ekstra til universiteter og høyskoler for å iverksette kvalitetsreformen. Dette vil være et bidrag til å dekke kostnadene ved endrede undervisnings- og evalueringsformer og lengre semestre som samlet gir større arbeidsbyrde (jfr beregninger foretatt av Universitets- og høyskolerådet).
- Forskerforbundet støtter videreføringen og forlengelsen av opptrappingsplanen for stipendiatstillinger, men foreslår at det i 2005-2007 årlig opprettes 400 nye stipendiatstillinger.
- Forbundet foreslår at vitenskapelig ansatte får en ”pakke” tilsvarende lærernes skolepakke, som medfører en lønnsøkning på tre-fire lønnstrinn som kompensasjon for den omstilling og det meransvar som pålegges dem ved gjennomføring av kvalitetsreformen.
- Forskerforbundet foreslår at institusjonene tildeles en lønnspott (”administrativ pakke”) til 2.3.4-forhandlinger for å kompensere for det merarbeid og den omstilling det administrative personalet pålegges ved innføring av kvalitetsreformen.
- Forskerforbundet foreslår å innføre en ordning med avskrivning av studielånet med 50.000 kr ved avlagt doktorgrad. Dette vil særlig stimulere til fullføring av graden.

- Forskerforbundet foreslår å iverksette mobilitetsfremmende tiltak i form av ekstra støtte til flytting og etablering på nytt bosted.
- Forskerforbundet foreslår at institusjonene gis økonomisk mulighet til å iverksette seniorpolitiske tiltak for å beholde høy kompetanse i fagfelt som ikke har tilstrekkelig rekruttering.
- Forskerforbundet ber Stortinget om å sikre at institusjoner med nettobudsjettering, som universiteter og høyskoler, får full kompensasjon for de årlige lønnsoppgjørene i staten.

Vedlagt følger notat med ytterligere kommentarer til enkelte kapitler i meldingen.

Med vennlig hilsen
NORSK FORSKERFORBUND

Kari Kjenndalen
Generalsekretær

Sigrid Lem
Ass. generalsekretær

Gjenpart til: Utdannings- og forskningsdepartementet
Akademikerne
Universitets- og høyskolerådet

NOTAT

Til: Stortingets Kirke, utdannings- og forskningskomité
Fra: Forskerforbundet

Oslo, 23.09.02, SL

ST. MELD. NR. 35 (2001-2002) – KVALITETSREFORMEN. OM REKRUTTERING TIL UNDERVISNINGS- OG FORSKERSTILLINGER I UNIVERSITETS- OG HØYSKOLESEKTOREN

Forskerforbundet har følgende kommentarer til den foreliggende stortingsmeldingen om rekruttering til stillinger i høyere utdanning.

KAP 2 FORSKNINGSVILKÅR OG PLANLAGT VEKST

Forskerforbundet er enig i at den planlagte forskningsveksten bør bidra til å skape best mulige rammevilkår for forskning av høy kvalitet enten den utføres av eksisterende eller nytt personale. Det er viktig å sikre vilkårene for den eksisterende forskningen før en utvider med ny aktivitet og nye undervisnings-/forskerstillinger. En må imidlertid ikke unnlate å erstatte ansatte som slutter eller går av for aldersgrensen uten en grundig forskningsstrategisk vurdering av fag- og kunnskapsbehov. Nedtrapping av forskningsaktiviteten i eksisterende fagområder bør eventuelt være ledd i en gjennomtenkt plan på samme måte som utvidelse av virksomheten til nye fagfelt.

Departementet forventer at institusjonene legger til rette for at vitenskapelig ansatte får sammenhengende tid til både undervisning og forskning, og foreslår flere mulige tiltak så som økt bruk av forskningsadministrative stillinger knyttet til forskningsmiljøene og strategisk bruk av forskningstermin. Forskerforbundet støtter disse tiltakene, men minner om at disse tiltakene krever ressurser, se kommentar til kap. 11.

Forskerforbundet vil i denne sammenheng minne om at særavtalen for ansatte i undervisnings- og forskerstillinger ved universiteter og høyskoler og tilhørende enighetsreferat om individuell forskningsrett og plikt for ansatte ved universiteter og vitenskapelige høyskoler, ikke er til hinder for at det skjer en konsentrasjon av undervisning og/eller forskning i avgrensede og avtalte perioder. Over en lengre periode, for eksempel ett til to år, må fordelingen likevel opprettholdes som avtalt i referatet.

KAP 3 UNDERVISNING OG PERSONALSTRUKTUR

Forskerforbundet tar sterk avstand fra påstanden om at kvalitetsreformen på kort sikt vil frigjøre undervisningsressurser som følge av kortere studietid og større gjennomstrømning. Tvert i mot vil det de første årene kreves flere årsverk, ikke færre, for å gjennomføre reformen, og først etter en fem års tid vil reformen kunne føre til færre studenter.

Reformen vil også kreve økte ressurser til endrete undervisnings- og eksamensformer og til lengre semestre. Forskerforbundet foreslår at det i de kommende år, i tråd med beregninger gjort av Universitets- og høyskolerådet, bevilges minimum 800 mill kr til dette formålet. Hvor

vidt det på lengre sikt kan være mulig med innsparinger gjenstår å se, dette vil i så fall avhenge av antall studenter og hvordan disse vil fordele seg på ulike fagområder og nivåer i høyere utdanning.

KAP 4 PERSONALPOLITIKK

Institusjonenes personalpolitikk skal bidra til at universiteter og høyskoler fremstår som attraktive arbeidsplasser for å bidra til tilfredsstillende rekruttering til ledige og nye stillinger. Forskerforbundet tror ikke at kvalitetsreformen, opptrappingen av forskningsinnsatsen og vektlegging av fagmiljøene som spennende og utfordrende arbeidsplasser i seg selv vil gjøre forskerkarrieren særlig mer attraktiv enn i dag. De ansatte i denne sektoren må også være sikret ressurser til vitenskapelig utstyr, drift, utenlandsopphold, muligheter for å opprettholde forskningen og konkurransedyktig lønn.

Forskerforbundet støtter forslaget om bruk av ”startpakker” i form av ekstraordinære driftsbevilgninger til nytilsatt forskningspersonale og aktiv bruk av lønn i rekrutteringssammenheng. Dette kan ikke institusjonene klare å finansiere innenfor dagens budsjettammer, og de må derfor tilføres ekstra ressurser, se kommentarene til kap 11.

Stortinget har vedtatt at undervisningen ved universiteter og høyskoler skal være forskningsbasert. Vedtaket må følges opp blant annet gjennom bruk av kombinerte stillinger. Departementets vektlegging av fleksibel bruk av personalressursene må ikke gå på bekostning av dette prinsippet.

KAP 5 FORSKERUTDANNING

Norge utdanner relativt få doktorgradskandidater, om lag en fjerdedel fullfører ikke og alderen på doktorandene er høy. Det er derfor behov for å bedre gjennomstrømningen og øke fullføringsgraden. Departementets forslag til bedret gjennomstrømning og økt fullføringsgrad er imidlertid lite konkrete, og Forskerforbundet tar sterk avstand fra den måten departementet legger ansvaret for tiltakene over på institusjonene uten å legge til rette i form av konkrete tiltak eller stille nødvendige ressurser til disposisjon.

Når det gjelder forslaget om forlengelse av åremålsperioden i forbindelse med lov- og avtalefestede permisjoner, har forbundet ingen innvendinger til selve forslaget, men mener at forskriftene fra 1986 om tilsetning i stipendiatstillinger inneholder bestemmelser som åpner for dette allerede. Forbundet ber Stortinget avklare dette med departementet.

Forskerforbundet vil komme tilbake med merknader til forslag fremmet i rapporten om Evaluering av norsk forskerutdanning.

KAP 6 REKRUTTERINGSSITUASJONEN

I dette kapitlet presenteres NIFUs beregninger av behovet for nye stipendiatstillinger ved universiteter og vitenskapelige høyskoler og departementets vurderinger av rekrutteringssituasjonen i hele sektoren.

I følge NIFU er det behov for 3700 doktorstipendiatstillinger for å dekke erstatningsbehovet ved aldersavgang og mobilitet samt forventet vekst mot gjennomsnittlig OECD-nivå ved

universiteter og vitenskapelige høyskoler frem mot 2007. NIFU har ikke anslått behovet for nye stillinger ved de statlige høyskolene.

Departementet mener derimot det er behov for 3300 personer med doktorgrad i hele sektoren i samme periode. Departementets vurderinger er basert på antagelsen om at kvalitetsreformen vil medføre større effektivitet og bedre gjennomstrømning, noe som vil føre til færre studenter og behov for færre ansatte. Forskerforbundet er ikke enig i dette og mener at i de første fem årene vil det kreves flere årsverk, ikke færre, for å gjennomføre reformen.

Departementet legger videre til grunn at den varslede vekst i forskningsinnsatsen for å nå OECD-snittet primært bør gå til styrking av forskningsvilkårene og i mindre grad til faste vitenskapelige stillinger. Det er positivt at forskningsvilkårene foreslås bedret, men forbundet vil sterkt advare mot at behovet for nye vitenskapelige stillinger undervurderes og at antall faste vitenskapelige stillinger i sektoren reduseres. For at Norge skal nå gjennomsnittlig OECD-nivå, må forskningsinnsatsen økes, noe som ikke kan skje uten også flere vitenskapelig ansatte. Videre har departementet undervurdert behovet for ansatte med doktorgrad i privat sektor. Dersom Norges forskningsinnsats skal nå gjennomsnittlig OECD-nivå 2005, er det helt nødvendig å øke den private forskningsinnsatsen, noe som neppe vil være mulig uten en økning av forskerutdannet personale i sektoren.

I tillegg er anslaget over behovet for personer med doktorgrad i de statlige høyskolene satt for lavt. Riktignok er andelen ansatte med doktorgrad lavt i høyskolesektoren i dag, men det er sterkt ønskelig å øke denne andelen ved nyrekruttering.

Selv om Forskerforbundet støtter NIFUs anslag, innser forbundet at det kan være vanskelig å rekruttere og gi tilfredsstillende veiledning til så mange stipendiatstillinger som NIFU anslår og som det faktisk er behov for. Særlig vil de første årene med studiereformer kreve så stor innsats at en stor økning i det samlede stipendiattallet vil være vanskelig å få til. Av denne grunn støtter forbundet departementets forslag om videreføring og utvidelse av opptrappingsplanen for nye stipendiatstillinger, men foreslår at økningen de tre siste årene, 2005-2007, blir på 400 stillinger årlig.

Forbundet ser det kan bli vanskelig å rekruttere nok dyktige kandidater til de nye stillingene som er foreslått i opptrappingsplanen og etterlyser en grundigere vurdering av hvilke tiltak som er nødvendige for å gjøre stillinger ved universiteter og høyskoler attraktive. Forbundet ber også departementet vurdere tiltak for å øke rekrutteringen fra utlandet til stipendiatstillinger og vitenskapelige stillinger for øvrig. Forbundet etterlyser særlig en omtale av mulighetene for å rekruttere til ledige stillinger på førstestillings- og professornivå, og den betydning konkurransedyktig lønn har for rekrutteringsmulighetene. I den forbindelse viser forbundet til vedlagte tabeller over forholdet mellom lønn for vitenskapelige stillinger og for tilsvarende stillinger i offentlig og privat sektor, sammenstilt av forbundet på grunnlag av tall fra Statistisk sentralbyrå. Det vises også til forslag i kommentaren til kap. 11.

KAP 7 FAGOMRÅDER MED BEGRENSET REKRUTTERINGSGRUNNLAG

Departementet har i meldingen omtalt fagområder med betydelige rekrutteringsproblemer, men har ikke foreslått noen konkrete tiltak med unntak for realfag og teknologi. Departementet forventer i stedet at institusjonene skal løse rekrutteringsproblemene selv innenfor dagens økonomiske rammer. Forskerforbundet finner dette sterkt beklagelig og tar

sterk avstand fra en slik ansvarsfraskrivelse. Forbundet har heller ikke tro på at de tiltakene som er forelått for å bedre rekrutteringen til realfag og teknologi, er tilstrekkelige på kort sikt. For øvrig viser undersøkelser i regi av Forskerforbundet lav søkning til en rekke fagområder (se vedlagte oppsummering av undersøkelsen).

KAP 8 REKRUTTERING AV KVINNER

Forskerforbundet støtter bruk av øremerkede stillinger for kvinner som ledd i arbeidet med å øke kvinneandelen i vitenskapelige stillinger. Forbundet mener slik øremerking er særlig viktig når det gjelder postdoktor-stillinger.

Et annet tiltak som har bidradd til økt kvinneandel i professorstillinger, er ordningen med opprykk til professor etter kompetanse. Forbundet anbefaler sterkt at ordningen videreføres.

KAP 9 PERSONALE TIL PROFESJONSUTDANNINGER VED STATLIGE HØYSKOLER

Forskerforbundet støtter at høyskolenes profesjonsutdanninger styrker sin tilknytning til yrkesfeltet gjennom mer praksisrettet FoU-arbeid. Forskerforbundet støtter videre forslaget om opprettelse av en ny stillingskategori over førstelektor og forutsetter at dette følges opp, jfr. Stortingets tilslutning til dette under behandlingen av St.meld.nr.16 om lærerutdanning.

Ny gradsstruktur vil trolig innebære opprettelse av flere mastergrader ved profesjonsutdanningene ved høyskolene, noe som krever personale med bred kompetanse både vitenskapelig og fra praksisfeltet. Dette vil også kreve kvalifikasjoner på doktorgradsnivå, jfr. kap 6.

KAP 10 INTERNASJONAL REKRUTTERING

Som ledd i internasjonalisering av norsk forskning og høyere utdanning er det viktig å rekruttere utenlandske forskere til universiteter og høyskoler. Departementet foreslår dette gjøres ved bruk av lønnsinsentiver og ved å tilby attraktive forskningsvilkår som forskningsmidler, teknisk-administrativt personale og stipendiat-/postdoktorstillinger.

Forbundet er enig i dette og ser også betydningen av at institusjonene kan gi den utenlandske forskeren startpakke og nødvendig bistand med for eksempel arbeids- og oppholdstillatelse, henvendelse til offentlige instanser, anskaffelse av bolig, jobb for partner, barnehageplass. Imidlertid savnes også her en konkretisering av tiltak og ansvar.

Forbundet vil tilslutt henstille til Stortinget om å bidra til at regler for arbeids- og oppholdstillatelse blir enklere og praktiseres smidigere enn i dag.

KAP 11 ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Som sagt i flere av kommentarene til enkelte av kapitlene mener Forskerforbundet at departementet undervurderer ressursbehovet grovt. Bare for å dekke omkostningene ved kvalitetsreformen har Universitets- og høyskolerådet regnet ut at institusjonene trenger 800 mill kr årlig. Når så departementet i tillegg forventer at institusjonene skal dekke alle tiltak for

å bedre rekrutteringssituasjonen innenfor eksisterende ressursrammer, vil ikke dette være mulig. Forskerforbundet foreslår derfor at det årlig i de neste fem årene bevilges 800 mill kr ekstra til universiteter og høyskoler for å iverksette kvalitetsreformen. Dette vil være et bidrag til å dekke kostnadene ved endrede undervisnings- og evalueringsformer og lengre semestre som samlet gir større arbeidsbyrde.

Forskerforbundet støtter videreføringen og forlengelsen av opptrappingsplanen for stipendiatstillinger, men foreslår at det opprettes i 2005-2007 årlig 400 nye stipendiatstillinger. Det legges i meldingen opp til at kostnadene ved opptrappingsplanen i hovedsak skal dekkes av veksten i forskningsbevilgninger. Samtidig legger departementet opp til at også bedre forskningsvilkår i form av vitenskapelig utstyr, driftsmidler, midler til forskningstermin, vitenskapelige reiser og forskningsadministrative stillinger skal dekkes av denne veksten som er anslått til om lag 1 mrd årlig frem til 2005.

For å rekruttere til vitenskapelige stillinger i sektoren må institusjonene i tillegg til gode forskningsvilkår og andre tiltak som er nevnt i det foregående avsnittet, også kunne tilby de ansatte på alle nivåer konkurransedyktig lønn. Som det fremgår av vedlagte sammenstillinger er lønnsnivået for vitenskapelige stillinger svært lavt og ikke konkurransedyktig, heller ikke i forhold til andre offentlige stillinger. Rekrutteringen er da også svært problematisk på mange fagområder. Forbundet foreslår derfor at vitenskapelig ansatte får en "pakke" tilsvarende lærernes skolepakke, som medfører en lønnsøkning på tre-fire lønnstrinn som kompensasjon for den omstilling og det medansvar som pålegges dem ved gjennomføring av kvalitetsreformen.

Forskerforbundet foreslår videre at institusjonene tildeles en lønnsrett ("administrativ pakke") til 2.3.4-forhandlinger for å kompensere for det merarbeid og den omstilling det administrative personalet pålegges ved innføring av kvalitetsreformen.

For å rekruttere til stipendiatstillinger vil forbundet i tillegg til forslagene over, foreslå å innføre en ordning med avskrivning av studielånet med 50.000 kr ved avlagt doktorgrad, først og fremst for å stimulere til at graden fullføres.

Forskerforbundet foreslår å iverksette mobilitetsfremmende tiltak i form av ekstra støtte til flytting og etablering på nytt bosted.

Forskerforbundet foreslår at institusjonene gis økonomisk mulighet til å iverksette seniorpolitiske tiltak for å beholde høy kompetanse i fagfelt som ikke har tilstrekkelig rekruttering.

Forskerforbundet ber Stortinget om å sikre at institusjoner med nettobudsjettering, som universiteter og høyskoler, får full kompensasjon for de årlige lønnsoppkjørene i staten.